

Гамлет (стислий переказ)

Вільям Шекспір

Переказ:

Замок Ельсінор, що у Датському королівстві. Перед ним на варті Франциско і Бернардо. Годинник б'є дванадцятку.

Приходять Марцелл і Горацію, найближчий друг Гамлета. Вони схвильовані тривожними чутками про появу привида, померлого короля.

Друзі знаходять принца у передпокої замку. Гамлет страждає від думки, що його мати менше ніж через два місяці після смерті чоловіка одружилася з його братом Клавдієм, людиною нищою й тупою.

Дізнавшись про привида, Гамлет вирішує вночі разом з друзями стояти в караулі і чекати появи Тіні батька.

А із замку чути п'яний розгул нового короля. З'являється тінь батька наодинці з Гамлетом розповідає про підступне вбивство: Клавдій влив у вухо брата-короля отруту, коли той спав. Звістка вражає Гамлета. Офелія, кохана Гамлета, бачачи принца в такому стані, розповідає батькові Полонію про свої враження. Полоній вирішує, що Гамлет втратив глузд через кохання до Офелії.

Цитата:

Полоній

Ну що, Офеліє? В чім клопіт?

Офелія

Ох, таточку, я так перелякалась!

Полоній

Чого, крий боже?

Офелія

Коли я шила у своїм покої,

Принц Гамлет — геть розхристаний, без шапки,

У непідв'язаних, брудних панчохах,

Обвислих, мов кайдани на ногах,

Блідий як сніг, колотяться коліна,

А на виду така страшна розпука,

Мов просто з пекла вирвавсь розповісти

Страшні страхіття, — увійшов до мене.

Полоній

З кохання втратив глузд?

Офелія

Не знаю, тату,

Але боюсь, що справді.

Переказ:

Король Клавдій просить університетських друзів Гамлета Гільденстерна і Розенкранца прослідкувати за принцем і довідатися, яка таємниця спопеляє його.

В Ельсінор прибувають мандрівні актори — давні друзі Гамлета. Принц просить їх розіграти пантоміму, в якій до подробиць відтворено вбивство його батька, щоб збентежити короля-злочинця.

Полоній і король Клавдій використовують Офелію, щоб дізнатися про таємні думки Гамлета.

Офелія вражена перемінами у сприйнятті світу Гамлетом, у стосунках з нею.

Цитата:

Офелія

О, що за дух знеміг! Меч, розум, мова —

Солдата, вченого і царедворця;

Надія й цвіт прекрасної держави,

Шляхетності свічадо і взірець,

З якого приклад брали, — все пропало!

А я, нужденніша за всіх жінок,

Що упивалась медом клятв його,

Дивлюсь, як цей величний, гордий розум,

Мов дзвін розколотий, задеренчав;

Як незрівнянний молодості образ

Розбивсь об безум. Горе, я від плачу

Не спіпну! Що я бачила, що бачу!

Переказ:

Проникливий король Клавдій розуміє, що Гамлета захопило інше почуття, ніж кохання.

Цитата:

Входять король і Полоній.

Король

Кохання? Ні, не в тім його недуга;

В його словах хоча й замало складу,

Але нема й безумства. Щось та зріє

В його душі, пригніченій журбою.

Зродитись може в ньому і таке,

Чого боятись слід.

Переказ:

Починається спектакль, під час якого Гораціо мусить слідкувати за королем. І ось вирішальна сцена: Луціан вливає у вухо герцога Гонзаго отруту, а потім прагне любові його дружини. Король Клавдій не витримує і виходить. Гамлет і Гораціо приходять до висновку, що привид розповів правду і Клавдій винен у смерті батька Гамлета.

Розенкранц і Гільденстерн розповідають принцеві, як прикро вражений його витівкою король Клавдій. На це Гамлет пропонує Гільденстерну заграти на флейті.

Коли той відмовляється, принц розкриває алегорію: так само неможливо грати і на клапанах його душі, яка є таїною для шпигунів Клавдія!

Король Клавдій, на якому висить прокляття — вбивство брата, — хоче молитися: слова йдуть, але почуття не з'являються, вони застигли.

У Гамлета, що проходить поряд, з'являється нагода вбити Клавдія, але він не хоче цього робити, коли король молиться.

Гамлет входить до покоїв королеви. Полоній ховається за килимом. Мати вимагає від сина пояснень ганебної поведінки.

Цитата:

Гамлет

Матусю, в чому річ?

Королева

Ти, сину мій, претяжко скривдив батька.

Гамлет

Би, мамо, скривдили мого батька.

Королева

Вгамуйся, досить цих блазенських слів.

Гамлет

Отямтесь, не вживайте грішних слів.

Королева

Що сталося, Гамлете?

Гамлет

А в чому річ?

Королева

Забули ви, хто я?

Гамлет

Ні, ось вам хрест!

Ви королева, діверю дружина

І — о, бодай не так! — мені ви мати.

Переказ:

Гамлет чує якийсь шурхіт за килимом і вирішує, що це Клавдій шпигує за ним. Удар шпагою — і на підлогу падає простромлене тіло Полонія.

Гамлет звертається з палкими словами до матері, щоб та розкрила очі і подивилася, що оточує її. Не розуміючи всього до останку, королева-мати підтримує сина.

Цитата:

Гамлет

Погляньте-бо на цей портрет і цей.

Майстерні тут подоба двох братів.

Яка краса на цім виду, дивіться:

Волоссям Феб; чолом Юпітер сам;

Зір наче в Марса, владний та суворий;
Поставою швидкий Меркурій, щойно
Спустився він на гору небосажну;
Сполука всіх чеснот в єдинім тілі,
Де кожний бог лишив свою печать,
Щоб світ пізнав достойний образ мужа.
То був ваш чоловік. Сюди погляньте:
Це єсть ваш чоловік; як ржавий колос,
Згубив він і здоровий. Де в вас очі?
Хіба міняють чисту полонину
На пашу у болоті? Де в вас очі?
Не звіть любов'ю це, бо в вашім віці
Шал крові вгамувавсь, примовк, ущух,
Скорився розсуду. А що за розсуд
Зміняв би те на це? Ви живете,
Тож маєте й чуття, але вони
В паралічу. Безумство так не схибить,
Не полонить чуттів настільки, щоб
Не збереглась здорова частка глузду,
Що вбачить тут різницю. Що за біс
Вас, наче в піжмурки, так заморочив?
Адже ні зір, ні дотик ваш, ні слух,
Ні нюх — ні жоден орган почуття,
Коли б він навіть хворий був, не міг би
В таку оману вас ввести,
О сором, де рум'янець твій? О пекло,
Якщо бунтуєш кості літній жінці,
То молодість палка хай чистоту,
Мов віск, розтопить на своїм огні.
Не сором, що потужний пал змагає.
Коли горить і лід, коли вже й розум
Свашкує хтивості.

Королева

Огоді, сину!

Звернув мені ти очі в глиб душі:
У ній тепер я чорні плями бачу,
Яких нічим не вивести.

Переказ:

Смерть Полонія і страх за своє життя примушують короля Клавдія прийняти рішення відправити принца у вигнання, де сплановано його вбивство.

Йдучи до судна, щоб плисти за наказом короля в Англію, Гамлет спостерігає

пересування по рівнині війська норвезького принца Фортінбраса. Попри високу думку про розум звияжного лицаря, Гамлет бачить, що й для цього королівського нащадка нічого не важить людське життя, і від конкретного випадку приходять до узагальнень.

Цитата:

Чи ж то людина, хто найбільшим благом

Вважає їжу й сон? Тварина, й годі.

Переказ:

Людина честі, як вважає Гамлет, повинна сколихнути болото покірливості своїм вчинком супротиву честолюбству і жадобі влади.

Цитата:

Так, велич

Не в метушні безладній без причини,

А в тім, щоб битись навіть за стеблинку,

Як честь поставлено на кін. У мене

Забито батька, матір у ганьбі,

І серце, й розум збурені до краю,

А я, приспавши їх, дивлюсь байдуже

На тисячі приречених людей,

Що ради вигадки й пустої слави

В могилу йдуть, як в постіль, за наділ,

Де всім цим воякам не розвернутись,

Де навіть і землі навряд чи стане

Полеглих поховати. О, вже час,

Щоб роздум мій чи вбравсь у кров, чи згас!

Переказ:

Повертається з Парижу Лаерт — син Полонія і брат Офелії. Його хвилює загадка смерті, таємниця швидкого похорону батька. Але Лаерта на батьківщині чекає й інше лихо: Офелія стає навіженою. Думка про те, що вона є іграшкою долі, лише знаряддям для досягнення чиїхось цілей, душевно надломлює дівчину. Смерть батька від руки Гамлета виявилася для Офелії фатальною. Лаерт жадає помсти.

Озброєний, з натовпом бунтівників, він удирається до покоїв короля, який називає Гамлета винуватцем усіх нещасть.

У замок прибувають матроси, що приносять листи. З них Горацію, а потім і король дізнаються, що корабель принца атаковано корсарами і Гамлет повертається додому.

Король Клавдій дає слово Лаерту, що допоможе наблизити кінець їх спільного кривдника — Гамлета — так, що ніхто не запідозрить змови. Знайдено і привід: Гамлет давно хоче помірятися силою і бойовим мистецтвом з Лаертом, тому й готують для поєдинку рапіри. Вирішено, що під час поєдинку незагострену рапіру підмінять бойовою, вістря якої змастять отрутою. Знають: Гамлет за своїм характером — людина, далека від хитрощів, і не буде перевіряти рапіри.

Приходить королева Гертруда і приносить сумну звістку: Офелія втопилася.

Уникнувши смертельної небезпеки, Гамлет повертається додому і на шляху до замку разом з Гораціо завертає на цвинтар.

Серед могил Гамлет розмірковує про сенс буття на землі, про примхи долі, які перетворюють величні постаті на прах.

Цитата:

...Александра поховано, Александр обернувся, в прах; прах — це земля; з землі копають глину; чом би тією глиною, на яку він обернувся, не замазати затичку в барилі пива?

Могутній Цезар вмер і струх на глину,

Що нею в хаті заткнуто шпарину.

Колись на цілий світ нагонив жах,

Тепер латає стіни давній прах.

Переказ:

Аж ось на цвинтарі з'являється похоронна процесія. Ховають Офелію. Лаерт прозоро натякає на винуватця смерті сестри і, стрибнувши в могилу, просить закопати його разом з Офелією. Між ними виникає суперечка, яка майже переходить у бійку. Гамлет відкриває своє серце і говорить про любов до дівчини.

Цитата:

Офелію любив я.

Я так її любив, що й сорок тисяч

Братів, з'єднавши всю свою любов,

Мою не здужали б. На що ти здатен

Для неї?

Переказ:

Тепер дороги назад Гамлету немає — він готовий йти до останку: Цитата:

Я в серці відчував якусь борню,

Що не давала спать мені. Здавалось,

Я в дибах, мов бунтар, лежу. І раптом...

Хвала поспішності, бо ця поспішність

Стає в пригоді часом нам, коли

Глибокий задум гине. Це доводить,

Що провидіння справу довершає,

Хай хоч які в нас наміри...

Переказ:

Король просить Лаерта почекати, нагадує про їхню домовленість. Гамлет розповідає Гораціо, як викрав королівський лист, як дізнався про підлість дядька, як написав інший, скріпивши його батьківською печаткою, що тепер уже приставлені шпигувати за ним Розенкранц і Гільденстерн пливуть назустріч своїй смерті. Принц жалкує про суперечку з Лаертом, тому що в його нещастях бачить відображення своїх. Наближається поєдинок Гамлета з Лаертом. Перед початком Гамлет просить пробачення у супротивника.

Під час бою у коротких перервах король неодноразово пропонує Гамлету отруєне вино. Але кубок потрапляє не за призначенням — вино п'є на честь перемоги сина королева-мати.

Цитата:

Королева

Дихає він важко.

Ось хустка, Гамлете, хоч витри лоб.

Тобі на щастя королева п'є.

Гамлет

Ласкава пані!

Король

Ні, не пий, Гертрудо!

Королева

Мені, мій мужу, хочеться. Пробачте.

Король

(убік)

Отруєна ця чаша! Ох, запізно!

Лаерт

Тут, Гамлете. Ти, Гамлете, вже вбитий, —

Ніякі в світі ліки не врятують.

В тобі нема життя й на півгодини.

Знаряддя зради он, в твоїй руці,

Нагострене й затруєне. Підлота

Моя на мене вістря повернула.

Глянь, я лежу і більше вже не встану.

Отруту мати випила твоя...

Не можу більш. Король... його вина.

Переказ:

Наостанку, перед смертю, Гамлет отруєною рапірою протикає Клавдія, вбивцю батька й матері.

Цитата:

Гамлет

Жало отруєне?

Роби своє, отруто!

Переказ:

Супротивники прощають один одному провини.

Найближчий друг Гамлета Горацію хоче піти на той світ разом з принцем, але той не дозволяє юнакові випити вино з отрутою:

Цитата:

Гамлет

Якщо ти муж,

Кинь келих! В ім'я небес, віддай!
Горацію, як не розкрити все,
Заплямиться ім'я моє навіки!
Якщо мене в своїм беріг ти серці,
Відстроч своє блаженство ще на час.
Ще подиши на цім жорстокім світі
Й про мене розкажи!
Переказ:

За сценою чутно марш і постріли: це в королівство прибули англійські послы; з перемогою з Польщі повернувся Фортінбрас, якого Гамлет хотів би бачити на престолі замість себе. Горацію привселюдно розповідає:

Цитата:
Як сталося те все. То буде повість
Про люті, нелюдські, криваві вчинки,
Про вбивства темні, про страшні розплати,
Про жертви сили, хитрощів і зради
Й насамкінець про той підступний замір,
Що впав на голови призвідцям. Правду
Скажу про тебе.

Переказ:
За наказом Фортінбраса з почестями виносять тіло Гамлета.
Переклад Л. Гребінки
Коментар

У трагедії "Гамлет" (1601) Вільям Шекспір, переробивши сюжет середньовічної легенди та старої англійської п'єси про принца Амлета, з найбільшою глибиною відобразив трагедію гуманізму в сучасному йому світі. Гамлет, принц датський, — прекрасний образ гуманіста, який зіткнувся зі світом, ворожим до гуманізму. Підступне вбивство його батька розкриває перед сином зло, що панує в країні. Для Гамлета обов'язок помститися за вбивство батька— це не звичайна кривава помста. Вона виростає для нього в громадський обов'язок боротьби за праве діло, у велику і важку історичну задачу.

Звихнувся час наш. Мій талане клятий,
Що я той вивих мушу виправляти!

Однак у цій боротьбі Гамлет зволікає, деколи жорстоко дорікаючи собі за бездіяльність.. Іноді висловлюється думка, що Гамлет є слабкодухою від природи людиною, мислителем і споглядачем, не здатним до рішучих дій. Але це не так.

У героєвій трагедії показана та могутня сила почуттів, якою відрізнялися люди епохи Відродження. Він тяжко переживає загибель батька і ганебний шлюб матері. Гамлет кохає Офелію, але не знаходить з нею щастя. Його жорстокість і образливі слова в поводженні з дівчиною свідчать про силу кохання і розчарування.

Гамлет відрізняється шляхетністю, діє і мислить, виходячи з високих гуманістичних

уявлень про людину. Саме звідси впливає його колосальне озлоблення, коли він стикається з оточуючим його світом брехні та злочинності, підступності та блюзнірства.

Гамлет здатний на велику й вірну дружбу. У своїх стосунках він чужий феодальним упередженням, людей він цінує за особистими якостями, а не за їхнім становищем. Єдиним його близьким другом виявляється студент Гораціо. Зневажаючи царедворців, Гамлет приязно зустрічає людей мистецтва — акторів. Його любить народ, про що з тривогою говорить король.

Гамлет — людина філософської думки. В окремих фактах він уміє бачити вираження великих загальних явищ. Але не сама собі здатність до роздумів затримує його дії в боротьбі, а ті похмурі висновки, до яких він приходить у результаті розмірковувань над усім оточуючим. Події, що відбуваються при дворі, приводять Гамлета до узагальнюючих висновків щодо людини і світу загалом. Якщо у світі можливе таке зло, якщо в ньому гинуть чесність, любов, дружба, гідність людини, тоді він справді "розладнався", я "час звихнувся". Світ уявляється Гамлетові або городом, де бувають бур'яни, або в'язницею, добре впорядкованою, з казематами, камерами й підземеллями. Гамлет називає світ "буйним садом", що, плодить лише дике та лихе сім'я. Він заявляє своїм товаришам, які приїждять, що Данія — в'язниця і весь світ — в'язниця. А у відомому монолозі "Бути чи не бути" Гамлет висловлює сумніви щодо цінності самого життя. Перераховуючи різноманітні біди людини, він змальовує звичай суспільства. Дійність він сприймає як нестерпно важку для людини, адже їй доводиться терпіти

...бичі й наруги часу,
Гніт можновладдя, гордія зневаги,
Відштовхнуту любов, несправедливість,
Властей сваволю, тяганину суду,
З чесноти скромної безчесний глум...

Отже, Гамлет вражений не тільки злочинністю Клавдія, а й усією системою чужих йому принципів життя й моральних понять. Герой знає, що не може обмежитись лише помстою, бо вбивство Клавдія не змінить світу. Гамлет не відмовляється від помсти, але разом з тим усвідомлює, що завдання його набагато ширше — протидіяти злу загалом.

Велич задачі й об'єктивна нездійсненність її зумовлюють надзвичайну складність внутрішнього життя і дій Гамлета. У житті "безчесної гри", "оплутаному тенетами підлоти", йому важко визначити власне місце і знайти реальні засоби боротьби. Масштаби зла гнітять Гамлета, викликають у нього розчарування, усвідомлення мізерності своїх сил. Людина і світ сприймаються не такими, якими вони йому здавалися раніше.

Таким чином, Гамлет стикається не з випадковим злочином, не з одиничним ворогом, а з цілим ворожим суспільством. І саме тому, що його далекоглядна філософська думка розкриває перед ним закони цього суспільства, він відчуває своє безсилля в боротьбі проти зла.

Зміст трагедії "Гамлет" навіяний суспільними умовами Англії того часу, але значення її виходить далеко за межі однієї країни й одного історичного періоду. Показана в ній картина гноблення й брехні, зокрема тиранії, виявилася характерною на довгі часи. Звідси незгасаючий протягом століть інтерес до Гамлета, шляхетного і самотнього борця проти зла, і до його страдницьких переживань в умовах нерівної боротьби.